SAYIN AGÂH SIRRI LEVENT'E CEVABIM

BİR ADAM SÖZ SÖYLEMEK İSTERKEN ALACAGI CEVABI DA DÜŞÜNMELİDİR.

"Türk Dili" dergisinin 49.cu sayısında, Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı pek sayın Agah Sırrı'nın bir yazısı vardı. Ben , bu yazıdaki yanlışlara dokunmuştum. O, bu dokunuşuma cevap verdi. Fakat çok açık olan yanlışlarına kaçamaklı olarak cevap vermek istedi. Ben, bu zatın cevabının da, aslı gibi yanlış olduğunu gösterir bir yazı daha yazmıştım. Benim bu yazımı dergiye koymuş. Fakat, "İbretle Okunacak Bir Tenkit Örneği" başlığıyla uzunca bir parça yazmayı unutmamış. Ben bu parçanın, en can alacak noktasını göz önüne alacağım. Uzun söze ne lûzum var. Kem söz kem akçe sahibinindir.

Ben, kuruma yazdığım o mektubumda "Beni dâvaya muhalif çevrelere baş vurmaya mecbur etmeyin. Bu beni çok üzecektir. Kurumun durumu beni buna doğru sürükleyecek sanırım" demiştim. Sayın Agah Sırrı, bu söze çok kızmış. "Dil dâvası bir iman işidir. İmanı olanların dâvaya muhalif olanlarla birleşmesine imkan göremiyoruz. Muhalif çevrelere baş vurmak sözü edildiğine göre, o imandan şüphe etmek gerektir" diyor.

Ne yapmalıydım? Her çıkardığınız kitaptaki gülünç yanlışlıklara ve Türk dilinin dil geleneğini bozma yolundaki hareketlere göz mü yummalıydım? Ben, her zaman hak bildiğim konuları savunmayı millî bir ödev sayarım.

Size, bazı kıymetli metinlerin yayınlanması için başvurmuştum. Yayınlamadınız. Dil dâvasının taraflısı sandığım "Ulus"a yazı gönderdim basmadı. Nihayet, Noter vasıtasiyle gönderdiğim yazıyı basmak zorunda kaldı. O, bir yandan uydurma kelimelerle, bozuk cümlelerle yazılmış olan yazıları basıyor. Tekrar soruyorum, ne yapmalıydım? Susmalı mıydım? İşte, bunu ben yapamam.

Bir kimsenin, başkasının imanı hakkında şüpheye düşmiye hakkı yoktur. Bir adam ki, ömrünün 50 yılını Türkçeye vermiş. Bu gün , Türkçeci geçinenlerin alaylarına uğramış. Böyle bir adamın imanından şüphe etmek doğru mudur?

Söylüyorum, haydi Sayın Agah Sırrı, "İmanı Kâmil" sahibidir. Tanrı kutlu etsin. Dil kurumuna gelesiye değin, bu sayın zat Türkçe dâvası üzerine bir tek eser, bir tek yazı yazmış mıdır? Göstersin. Bütün ömrünce Lise öğrenicileri için "Divân Edebiyatı" üzerine kitap yazmış, satmıştır. Sırası gelince, yüksek müsaadeleriyle bu işteki yetkilerini de belirteceğim. Şimdilik konumuza geçelim.

Bay Agah'a, dil işindeki imanım hakkında bir iki tanık vereyim. Bunları bilmese gerektir. Çünkü o, bu işe yeni başlamıştır.

(1334) yılında Konya'da, rahmetli Namdar Rahmi "Ocak" adında bir dergi çıkarırdı. Ben, bu dergide öz türkçe hakkında beş altı yazı yazmıştım.

O sıralarda, bu yazılarıma Konyalı bir molla itiraz etmişti. Beş on sene sonra bu zat türkçecilikte beni, fersah fersah geçti gitti. Bu gün de öyle değil mi? İkinci Büyük Millet Meclisinde bir (dil encümeni) kurularak kanunların türkçeleştirilmesi yolunda bir teklifim var. Kabul edilmişti. Fakat tatbiki geçikti. Rahmetli Hakkı Tarık, son jübilede, benden bahsederken Büyük Millet Meclisindeki bu çalışmamı da söylemişti.

Ankara'da İlk Büyük Millet Meclisi kurulduktan sonra, hükümet te kurulmuştu. Rahmetli Rıza Nur, Maarif Vekili oldu. Bana "Hars" müdürlüğünü teklif etti. Kabul ettim. Maarif müdürlüklerine tamimler göndererek, öğrenicilere türkçe adlar verilmesini ve türkçe kelimelerin toplanmısını rica ettim. Fişler geldi. Toplandı. Fakat, ben ayrıldıktan sonra bu fişler yağmaya uğradı.

BESİM ATALAY

SAYIN ÖMER ASIM AKSOY'A CEVABIM

NÎSBET (YA) SI İŞİ

BESİM ATALAY

Türk Dil Kurumunun derleme kolbaşısı Sayın Ömer Asım Aksoy'un nisbet (yâ) sı üzerine (Türk Dili) dergisinin 49. cu sayısında bir yazısı çıkmıştı. Bu yazının birtakım yerlerine dokunarak dergiye bir yazı göndermiştim. Sayın Ömer Asım Aksoy buna sinirli bir cevap veriyor. İşi soğukkanlılıkla konuşabilmek için benim itirazlarımı, onun cevaplarını tekrar yazmayı faydalı buluyorum.

1— Ömer Asım 49. cu sayının, 6.cı sahifesinin 4. cü satırında (si, imsi, imtirek) eklerinde nisbet anlamı var sanmış. Ve sadefimsi renk, odunumsu madde, ekşimtirek tat, demiş.

Benim dâvam şudur: Bu örneklerde nisbet anlamı yoktur. Hele şu "ekşimtirek" kelimesinde hiç yoktur.Bunda azlık anlamı vardır.Benim bu sözüme karşı, tam bir sahife yazı yazmış. (İmsi) ile (si)nin farkı varmış. Ben, "bu iki ekin aralarında fark yoktur" demedim ki, kendisini yorsun. Yukarda dahi gösterdiğim üzere, yazısının 8. ci maddesinde bu ekleri yanyana dizmiş, ben de aynıyla aldım.

(Hamızî tat) sözü, ekşimsi yahut ekşimtirek diye türkçeye çevrilemez. Nisbet (yâ) sı azlık ifade etmez.

İşbu yazısının baş tarafında şöyle demektedir. "Bir dilden başka bir dile çevirme yapılırken her kelime ve her ek aslında ne şekilde ise daima o şekilde karşılanamaz". Şu halde (ekşimtirek) kelimesinde nisbet anlamını nereden buldular?

Ben, o yazımda (ek) yerine, (edat) kelimesi kullanmışım. Bilmiyorum belki öyledir. Ben, ekle edatın ayrı ayrı şeyler olduğunu daha Ömer Asım Dil Kurumuna girmeden çok zaman önce yazmıştım. (Türkçede Ekler ve Kökler) adındaki kitabıma bakılsın. O, benim kitabımı öğmüştü de. Bu, belki benim, belki de daktilonun dalgınlığına gelmiş olabilir.

2— (Haşebî) kelimesini, "odunumsu madde" sözüyle karşılamıştır. Bunun da yanlış olduğunu söylemiştim. Odun anlamına gelmediğini belirtmiştim. O, bana Şemsettin Sami'nin şu: "ağacın odun kısmı, kerestesi" sözündeki (odun kısmı) bileşiğini öne sürerek, (haşebî) nin odun anlamına geldiğini göstermek istiyor. Fakat, oradaki (kereste) kelimesini görmek istemiyor. Sayın Kolbaşıya göre "Haşebî hane" sözünü, "odunsu ev" demekle türkçeye çevirmek lâzım geliyor. Allah beterinden saklasın.

(Ahşab) kelimesine ben "çoğul" demiştim. "Türkçe ile Arapçanın karşılaştırılması"nı yapan bir adam herhalde bunun ne olduğunu bilse gerektir. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Rahmetli Muallim Naci (ahşap) kelimesine (haşeb)in çoğulu diyor. Mehmet Baha da aşağı yukarı böyle demektedir. Arapçada birçok kelimelerin birbirine benzemez bir sürü çoğul şekilleri vardır. Bunun (elmüşezzep) okuyanlar bilmezler.

Sayın Kolbaşı "haşeble ahşabı birbirine karıştırmamak gerektir. Çünki, bir kelimenin çoğulundaki anlam, tekilindeki anlama her vakit uygun düşmez. Meselâ: (talip) istekli demek olduğu halde, çoğulu olan (talebe) öğrenci anlamına gelir. (Akıl) ile (ükala) arasındaki uçurum da meydanda." dedikten sonra haşeble ahşabın arasında da bir fark olabileceğini yazıyor.

Biz ellisinden sonra dilci geçinenlerin yanlış kelime uydurduklarını biliyorduk. Şimdi de kural uydurulduğunu görüyoruz. Mısra: Sofu haktır diye dört meshebe döndükçe döner."

Bir kelimenin çoğuluyla tekili arasındaki, farkı anlatmak için verdiği örneklere bakalım: Bunlar (talebe) ve (ükala) kelimeleridir. Osmanlıcadan geçmiş olan ve hâlâ bazılarınca kullanılmakta bulunan talebe ve ükala gibi kelimeleri Araplar çoğul olarak kullanırlar. Biz bunları tekil olarak kullanırız. "Talebeler toplanıyor" ve "ükalalar toplanmış, şöyle yapıyorlar, böyle yapıyorlar." deriz. (Amele) ve (eşya) kelimeleri de tekil olarak kullanılır.

Ükala kelimesine (akıl) kelimesinin çoğulu denilmiş, yanlıştır. Bu kelime (âkil) kelimesinin çoğuludur. Huşüb kelimesine (haşbâ)nın çoğulu olduğunu söyleyen Arap lûgatçileri de vardır. Kurandaki (huşüp) kelimesini tefsir ederken ünlü tefsirci (Beyzâvî): "Münafıklar, duvara dayanmış düzgün kerestelere benzetiliyor, çünki münafıkların da kılıkları kıyafetleri düzgün, içleri koftur"diyor.

3— (sadefimsi renk) diye bir söz daha var. Buna kısaca "sadef rengi" demek daha doğru değil midir?

4— (Kıssaiye) fasilesine (kabakgiller) denilmişti. (Kıssa) kelimesinin kabak değil hıyar olduğunu yazmıştım. Cevap olarak bunun eski bir terim olduğunu yazıyor. Peki, eskilerin yaptıkları bir yanlışlığı düzeltmek Dil Kurumunun ödevi değil midir?

Ben "Divanı Lûgat" tercemesinde (terceme) kelimesini (tecüme) diye kullanmışım. Yahu, bugibi daktilo hatalarını yanlış saymak doğru bir şey midir? Neden ikide birde "Divanı Lûgat" cevirmesinden bahsediliyor? Biliyorum, o çevirme gözünüzün önünde her zaman bir anıt gibi yükselecektir. Ben bununla öğünürüm. Bütün Türk illerinde ve bütün Türkçe üzerine çalışan batı bilginlerince (1), takdirle karşılanmış olan bu çevirmemi çekemiyenler çoktur. Ben bu adamlara, sesimin bütün kudretiyle haykırıyorum. Divanı Lûgatın bir sahifesini yanlışsız olarak sizlerden kim terceme edebilecek?

Ben bu kitabın, bugünkü lûgat tekniğinde basılmasını dil kurumundan rica etmiştim. Malum sebepler dolayısiyle reddettiniz.

(Beyzî) kelimesine (söbü) anlamı verilmişti. Doğru olmadığını yazmıştım. Ve (söbü) nün üstüvane anlamına geldiğini Kamusu Türkî, Baha Lügatı, Lehçe gibi tanıklarla tanıklamıştım. Cevap olarak bana derleme dergisinden ve ana dilden derlemeler adındaki kitaptan tanık getirmek isteniyor. Her zaman söylerim, (Tarama Dergisine) ve hele (Ana Dilden Derlemeler) kitabına çok güvenmemek gerektir. Derleme Dergisi nasıl derlendi, nasıl yazıldı, bunu ayrı bir yazımda anlatacağım. Hele şu (Ana Dilden Derlemeler) kitabı yok mu? onun hakkında söyleyeceğim söz çoktur. Sırası gelince bunu da anlatacağım.

Söz uzadı, dileğim. Türk diline hizmettir. Dil Kurumunun yaptığı yanlışlıklar, yarın doğru sanılabilir. Bundan, güzel türkçemiz çok zarar görür. Ömrüm oldukça ben bu gibi yanlışlarla savaşmaya çalışacağım.

15 yılda bir tek makale yazan onda da bir sürü yanlışlara düşen Sayın Ömer Asım Aksoy güya benim bazı yanlışlarımı bulmuş, bunların düzeltilmesini istiyor. İyi biliyorum, orada benim yanlışlarımı bulmak için bir kaç kişi seferber edilmiş. Seferberlik bitsin, ondan sonra topuna birden cevap vereyim. Bunu yapan zatlar ne olur, başkasının gözünde çöp aramasalar.

Besim Atalay

---

[1] Fongaben, Brokalman, ve başkaları gibi...

Dergimizin geçmiş nüshaları Ankara'da Kurum merkezinde, İstanbul'da da İnkılâp Kitabevi'nde bulunur. Okurlarımız eksik sayılarını buralardan [tamamlıyabilirler.